

ระดับชาติ

ด้านพุทธศาสนาและปรัชญา

ห้องประชุมย่อยที่ ๖ ห้อง ๓๐๒-๓๐๓

อาคาร ๑๐๐ ปี สมเด็จพระพุทธมาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร)

National Conference Group 06 : Buddhist Studies and Philosophy

(Room 302-303)

ผู้ทรงคุณวุฒิ :

๑. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมหวัง แก้วสุฟอง
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
๒. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีระพงษ์ มีไธสง
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

การศึกษาเชิงวิเคราะห์ปรัชญาการศึกษาของพระพรหมบัณฑิต (ศ.ดร.ประยูร ธมฺมจิตฺโต)
Ananalytical Study of Philosophy Education of Phrabrahmapandit
(Prof. Dr. Prayoon Dhammajitto)

พระพจน์ กิตติปัญญา (นุชกลาง)*

พระยุทธนา อธิจิตฺโต, ดร.**

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่อง การศึกษาเชิงวิเคราะห์ปรัชญาการศึกษาของพระพรหมบัณฑิต (ศ.ดร.ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ซึ่งมีวัตถุประสงค์การวิจัย ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องปรัชญาการศึกษาในปัจจุบัน (๒) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องปรัชญาการศึกษาของพระพรหมบัณฑิต (ศ.ดร.ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (๓) เพื่อวิเคราะห์เชิงปรัชญาการศึกษาของพระพรหมบัณฑิต (ศ.ดร.ประยูร ธมฺมจิตฺโต)

ผลการศึกษาพบว่า แนวคิดเรื่องปรัชญาการศึกษาในปัจจุบันเป็นวิธีการส่งผ่านจุดมุ่งหมายและธรรมเนียมประเพณี ให้ดำรงอยู่จากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง การศึกษาเป็นกระบวนการอย่างเป็นทางการซึ่งส่งผ่านความรู้ ทักษะ จารีตประเพณีและค่านิยม ที่ส่งมาจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง และการศึกษา หมายถึง การพัฒนาบุคคลและทำให้คนได้มีการเรียนรู้ และพัฒนาขึ้นไปสู่ความเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม การศึกษา เป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้และสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อมสังคมการเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และมีจุดมุ่งหมายของการศึกษาคือ ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ตามศักยภาพ และมีความสำคัญคือ ปรัชญาช่วยสร้างเป้าหมายหรือความคาดหวัง หรือจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาได้อย่างชัดเจนและทำให้เห็นคุณค่า นักปรัชญาการศึกษาที่สำคัญของโลก คือ โสกราตีส อริสโตเติล ซีเซโร เพตราซ วอเจอร์ อีสเคล วินแธร์ บาร์ตเธร์ บาร์ตเฟรเอเบลธอร์น ไคคัลด์วี และบรูเนออร์

แนวคิดเรื่องปรัชญาการศึกษาของพระพรหมบัณฑิต (ศ.ดร. ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ป.ธ.๙, พธ.บ., Ph.D. ราชบัณฑิตกิตติมศักดิ์ เจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร บรรพชาเป็นสามเณร ณ วัดสามง่าม อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี พ.ศ. ๒๕๑๙ อุปสมบทเมื่อวันที่ ๔ กรกฎาคม ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม กรุงเทพมหานคร มีสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฟื้น ชุตินฺธรมหาเถร) วัดสามพระยา กรุงเทพมหานคร เป็นพระอุปัชฌาย์ มี

* นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

** อาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

สมเด็จพระมหาธีรราชจารย์ (นิยม ธฺานิสฺสรมหาเถร) ขณะเป็นที่พระธรรมปิฎก วัดชนะสงคราม กรุงเทพมหานครเป็นพระกรรมวาจาจารย์ สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุณฺณมหาเถร) ขณะเป็นที่พระธรรมธีรราชฆาณูณี วัดปากน้ำ กรุงเทพมหานคร เป็นพระอนุสาวนาจารย์ ได้นามฉายาว่า ธมฺมจิตฺโต การศึกษาเป็นกระบวนการแสวงหาปัญญา และกำจัดอวิชชาไปพร้อมกัน ต้องการเน้นเรื่องหลักไตรสิกขา อธิศีลสิกขา มุ่งให้เกิดการพัฒนากายและสังคฺม อธิจิตตสิกขา มุ่งให้เกิดการพัฒนาจิต อธิปัญญาสิกขา มุ่งให้เกิดการพัฒนาปัญญา และจุดมุ่งหมายคือ พัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และการแสวงหาปัญญาเพื่อพัฒนาชีวิตให้พบกับแสงสว่างและให้เข้าใจสภาวะที่เป็นจริงของชีวิต องค์ประกอบของปรัชญาการศึกษา คือจุดสดมภ์ของการศึกษา การศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพ การศึกษาเพื่อพัฒนาสมรรถภาพ การศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพ และการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ภาพ และแนวทางการจัดการปรัชญาการศึกษา ด้วยขั้นตอนแห่งการศึกษาบทบาทของครูในการจัดการศึกษาและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ

วิเคราะห์เชิงปรัชญาการศึกษาของพระพรหมบัณฑิต (ศ.ดร. ประยูร ธมฺมจิตฺโต) มีความเชื่อมโยงและสัมพันธ์กับแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของกลุ่มปรัชญา ๕ กลุ่ม ได้แก่ (๑) กลุ่มสารัตถนิยม เชื่อว่า การศึกษาเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้ความจริงทางธรรมชาติ (๒) กลุ่มนิริตถนิยม เชื่อว่าโลกนี้มีบางสิ่งที่มีคุณค่าถาวร ไม่เปลี่ยนแปลง ที่เราควรอนุรักษ์และถ่ายทอดให้คนรุ่นหลังต่อไป (๓) กลุ่มพิพัฒนาการนิยมหรือพิพัฒนาการนิยมหรือวิวัฒนาการนิยม (Progressivism) เชื่อว่าการดำรงชีวิตที่ดี ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของการคิดที่ดีและการกระทำที่เหมาะสม (๔) กลุ่มปฏิรูปนิยม เชื่อว่า การปฏิรูปสังคม เป็นหน้าที่ของสมาชิกของคนในสังคมทุกคน และการศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญที่สามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมได้ และ(๕) กลุ่มอัตถิภาวนิยม หรือ อัตถนิยม (Existentialism) เชื่อว่า ในความมีอยู่เป็นอยู่ของมนุษย์ มนุษย์แต่ละ คนจะต้องกำหนดหรือแสวงหาสาระสำคัญ (essence) ด้วยตนเอง

คำสำคัญ: ปรัชญาการศึกษาของพระพรหมบัณฑิต (ศ.ดร.ประยูร ธมฺมจิตฺโต)

Abstract

This thesis was purposed three objects are (1) to study the concept of educational philosophy in the present (2) to study the concept of educational philosophy of Phrabrahmpandit (Pros. Dr. PrayoonDhammajitto) and (3) An analytical study of educational philosophy of Phrabrahmpandit (Pros. Dr. PrayoonDhammajitto) , the study results is found that

The concept of philosophy of education today is how to pass the aims and traditions. The existence from generation to generation. Education is a formal process through which social knowledge, skills, customs and values. Accumulated from one generation to another, and the means to develop and make people have to learn. And developed into a good member of society, education is a learning process for the growth of individuals and society through knowledge transfer and knowledge arising from the social environment of learning and factors conducive. encourage people to learn continuously throughout their lives and aims of the study. All students are able to learn and develop to their potential and how important it is. Philosophy helps create goals or expectations. Or the purpose of the study clearly and appreciative. The educational philosophy of the world is Socrates, Aristotle, Cicero Petrie National Warwick Manufacturing Assumption Calvin Harris, Bart Harris, Bart Fe wait Bel Thorn Dyke, Dewey and Tirol. Weiner

The concept of the educational philosophy of the Brahma Science (Prof. Dr. Prayoon Allah's mental growth) Pali 9, BA, Ph.D., honorary Academy. Abbot of Wat Prayoonwongsawat. Ordination as a novice at Wat Si Prachan district three bulge. Suphanburi 2519 ordination on July 4 at the Emerald Buddha Temple. Bangkok A Buddha Education Professor Jose (Allah revived Chutikan Pradesh Sangha) Wat Sam Phraya in Bangkok. A preceptor A King Thira Chan (Liberal Thanita canals create Sangha) is now preaching Piฎก Wat Chana Songkhram, Bangkok is Kornrnamyrrharit. Maha Rat Rajamangala Ecclesiastes (the King Y key problem is that while the Sangha Maha Muni temple preaching Tirrach Gulf Bangkok. As the conservative young professor. Allah's name has been nicknamed Jim grew busier as the process of acquiring wisdom. And eliminate ignorance along the way To emphasize the core virtue Atisil threefold commitment to the development of physical and social virtue contemplative prayer aimed at spiritual development. Eminent intellectual virtue Committed to the development of intelligence and purpose is. The development of a complete human life and seeking to develop intelligence to understand and meet the lighting conditions are a fact of life. Elements of the philosophy of the pillars of education. Education for Development Education for Skills Development Continuing to improve And education to human

development and the management philosophy of education. The process of studying the role of teachers in educational thinking and reflective thinking.

Analysis of the educational philosophy of Brahma Science (Prof. Dr. Prayoon Allah's mental growth) are linked and related to the Philosophy of Education Philosophy five groups: (1) the belief that education is essentialism. tool to convey the truth of nature (2) If the new popular destinations. Believes that this world has something valuable permanent. Unaltered We should conserve and transmit to future generations the next (third) group Pipat Na NaPipat popular or unpopular or the evolution of the popularity (Progressivism) believe that living well. Must be set on the basis of a good idea and the right action (4) Reform the popular belief that social reform. It is the duty of every member of the society. And education is an important tool to bring about change in society (5) the existential or identity Ratings (Existentialism) believe in the existence of human beings each must determine whether or seek the essence (essence) Self

Keyword: Philosophy Education of Phrabrahmapandit (Prof. Dr. Prayoon Dhammajitto)

๑. บทนำ

ปรัชญาเป็นวิชาที่ด้วยหลักแห่งความรู้และความจริง ดังนั้น ปรัชญาพยายามเรียนรู้ทุกสิ่งโลกยังมีแง่มุมลึกลับอีกเท่าใด นักปรัชญา ก็จะเรียนรู้อีกเท่านั้น ในสมัยโบราณนักปรัชญาเป็นผู้ค้นพบวิทยาการใหม่ให้แก่โลก แต่หลังจากการค้นพบแล้ว นักปรัชญา ก็ปล่อยให้ผู้เชี่ยวชาญในวิทยาการสาขานั้น ๆ ค้นคว้าเรื่องนั้นต่อไป จึงกล่าวได้ว่า ปรัชญาเป็นเรื่องของความรู้ทั้งการแสวงหาความรู้ (Seeking Wisdom) และความรู้ที่ค้นพบแล้ว (Wisdom Sought) ล้วนอยู่ในขอบข่ายของวิชาปรัชญาทั้งสิ้น^๑ อย่างไรก็ตาม สรรพวิทยาการสมัยโบราณรวมเข้าเป็นเนื้อหาของปรัชญาจนเนื้อหาปรัชญากรีกไม่มีขอบเขตจำกัด เพราะครอบคลุมวิทยาการทุกสาขา ต่อมาเมื่อวิทยาการต่างๆ พัฒนาจนแยกเป็นวิชาอิสระ^๒ ดังนั้น การศึกษาทุกเรื่องที่นักปรัชญาได้ศึกษาเป็นผลมาจากการประยุกต์สรรพวิทยาการต่าง ๆ เพื่อนำมาเป็นพื้นฐานสนับสนุนการสร้างแนวคิดให้แก่สังคมและชีวิต เช่น ปรัชญาศีลธรรม (จริย

^๑ พระราชวรมณี (ประยูร ธมมจิตโต), **ปรัชญากรีก บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : สายส่งศึกษา บริษัทเคล็ดไทยจำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๔-๕

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕-๖

ศาสตร์) ปรัชญาศิลปะ (สุนทรียศาสตร์) หรือปรัชญาสังคม ปรัชญาการศึกษา ปรัชญาภาษา และปรัชญาศาสนา เป็นต้น

ปรัชญาการศึกษา (Philosophy of Education) กล่าวว่า การศึกษา หมายถึง การถ่ายทอดความรู้ ทักษะ และทัศนคติของคนรุ่นก่อนให้กับอนุชนรุ่นหลังของสังคม ทั้งนี้ เพราะ อนุชนรุ่นหลังคงไม่อาจเติบโตไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่ ถ้าไม่ได้ดูดซับความเชื่อเกี่ยวกับโลกทัศน์ และทักษะในการดำรงชีวิตและแก้ปัญหาของผู้ใหญ่ ก่อนที่การศึกษาจะกลายมาเป็นกระบวนการสำคัญที่ต้องกระทำด้วยความตั้งใจและเป็นทางการ และเป็นระบบ โดยมีกลุ่มบุคคลกลุ่มหนึ่ง คือ พระหรือนักปราชญ์ หรือนักวิชาการเป็นผู้รับผิดชอบนั้น คนในสมัยโบราณก็มีการให้การศึกษาแก่เด็กในสังคมของเขาเหมือนกัน แต่การให้การศึกษาของคนสมัยก่อนเป็นไปในลักษณะของการถ่ายทอดให้เกิดการเรียนรู้ในชีวิตประจำวันโดยอัตโนมัติ

การศึกษาในลักษณะดังกล่าวไม่ใช่การศึกษาแบบเป็นทางการ ไม่ใช่การศึกษาที่เป็นระบบ และไม่ใช่กระบวนการที่จงใจกระทำขึ้นเพื่อการเรียนรู้ จึงไม่มีกลุ่มบุคคลกลุ่มหนึ่งซึ่งทำหน้าที่รับผิดชอบต่อเรื่องการศึกษา ดังนั้น ปรัชญาการศึกษา คือ ปรัชญาในส่วนที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับปัญหา เป้าหมายของการศึกษาของสังคมโดยพยายามตอบคำถามที่ว่า เป้าหมายหรือผลที่พึงประสงค์ที่จะก่อให้เกิดกับผู้เรียนนั้นควรจะเป็นอะไร? และเป้าหมายดังกล่าวเหมาะสมหรือไม่ เมื่อตอบคำถามถึงเป้าหมายของการศึกษาเสียแล้ว ก็สามารถตอบคำถามต่อไปได้ว่า ความรู้ใด ทัศนคติใด ทักษะใด ควรได้รับการถ่ายทอดให้แก่เขาเหล่านั้น รวมทั้งมรรควิธีให้การศึกษาจะนำไปสู่เป้าหมายนั้นด้วยคำตอบของนักปรัชญาการศึกษาต่อปัญหาที่ว่าเป้าหมายของการศึกษาหรือผลที่พึงประสงค์ของการศึกษาหรือสิ่งใดนั้น^๓ ย่อมมีผลสืบเนื่องมาจากทัศนะความเชื่อของนักปรัชญาทางด้านอภิปรัชญาและญาณวิทยาอยู่มากทีเดียว ตัวอย่างเช่น นักปรัชญาอย่างเพลโต มีความเชื่อทางอภิปรัชญาว่า วัตถุทั้งหลายเป็นเพียงสิ่งเลียนแบบแม่แบบในโลกแห่งแบบ แม่แบบเป็นสิ่งที่จริงกว่า หรือแม่แบบคือสัจธรรม ดังนั้น เป้าหมายของการศึกษาคควรมุ่งให้เรียนรู้สัจธรรมมิใช่มีความรู้ในโลกแห่งประสบการณ์ ซึ่งเป็นเพียงสิ่งเลียนแบบสัจธรรมเท่านั้น วิชาวิทยาศาสตร์จึงมิใช่วิชาที่สำคัญ ส่วนนักปรัชญาอย่าง ฟรานซิส เบคอน, จอห์น ล็อก มีความเชื่อว่า โลกแห่งปรากฏการณ์อย่างที่มันเป็น เป็นจริงแล้ว การศึกษาจึงมีเพียงเป้าหมายที่จะเข้าใจโลกแห่งปรากฏการณ์นี้เท่านั้น โดยไม่จำเป็นต้องหาความรู้ในเชิงนามธรรมที่ห่างไกลตัวออกไปอย่างทัศนะของเพลโต ดังนั้น วิชาเช่นวิทยาศาสตร์จึงเป็นวิชาที่สำคัญ ทำให้มนุษย์พบกับความสุขที่แท้จริง^๔

^๓ กิติมา ปริดีลิตก, **ปรัชญาการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : ประเสริฐการพิมพ์, ๒๕๒๐), หน้า ๒๓

^๔ จิตรกร ตั้งเกษมสุข, **พุทธปรัชญากับปรัชญาการศึกษาไทย**, (กรุงเทพมหานคร : เคล็ดไทย, ๒๕๒๕), หน้า ๔๕

ปัจจุบันการศึกษาตามนัยแห่งปรัชญาการศึกษา ได้ถูกนำเสนอให้เป็นอีกแนวทางหนึ่งในการนำมาใช้เป็นส่วนหนึ่งของการสนับสนุนทางด้านการศึกษา สามารถพบได้จากงานเขียนของนักการศึกษาฝ่ายบรรพชิตผู้ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาทางด้านการศึกษาของสงฆ์และเชื่อมโยงกับการศึกษาของฝ่ายคฤหัสถ์ด้วยเช่นกัน คือ พระพรหมบัณฑิต (ศ.ดร. ประยูร ธมฺมจิตฺโต) สามารถศึกษาแนวคิดของท่านได้จากผลงานที่พิมพ์เผยแพร่มากมายได้แก่ ขอบฟ้าแห่งความรู้ กับผลงานด้านการศึกษา โรงเรียนวิสุทธิโพธิ์เพื่อสังคมไทยและทิศทางการศึกษาไทย โดยได้นำเสนอแนวทางการจัดการศึกษาที่พึงประสงค์ต้องมีองค์ประกอบ ๔ ประการ เรียกว่า จตุสดมภ์ของการศึกษา (Four Pillars of Education) ประกอบด้วย ๑) การศึกษาเพื่อการพัฒนาศักยภาพ (Learning to know) ๒) การศึกษาเพื่อการพัฒนาสมรรถภาพ (Learning to do) ๓) การศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพ (Learning to live) และ ๔) การศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ภาพ (Learning to be) แนวทางนี้มีความสอดคล้องกับหลักธรรมทางพุทธศาสนา คือ กายภาวนา (การพัฒนาทางกาย) สีลภาวนา (การพัฒนาทางสังคม) จิตภาวนา (การพัฒนาทางจิต) ปัญญาภาวนา (การพัฒนาทางปัญญา) ซึ่งการศึกษาจะพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้จำเป็นต้องมีองค์ประกอบของจตุสดมภ์ของการศึกษานี้^๕

จากการศึกษาแนวทางของนักการศึกษาที่ใช้พุทธปรัชญาการศึกษาพบว่า แนวทางในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนโดยใช้พุทธวิธีในการสอนตามแบบอย่างของพระพุทธเจ้าน่าจะเป็นกลไกสำคัญที่จะใช้เป็นแนวทางการจัดการศึกษาในสังคมปัจจุบัน โดยมีการเชื่อมโยงระหว่างศาสตร์ทางด้านการศึกษากับศาสตร์ทางพุทธศาสนาที่เป็นความรู้และจริยธรรมที่ปรากฏในหลักธรรมที่ได้รับการบันทึกไว้ในพระไตรปิฎก ซึ่งถือว่าเป็นคุณลักษณะเฉพาะของปรัชญาการศึกษาในพุทธปรัชญา และเป้าหมายหลักของการพัฒนามนุษย์ให้มีความสมบูรณ์พร้อมที่ประกอบด้วยความรู้และจริยธรรมนั้น ได้มีนักการศึกษาทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ได้ดำเนินการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในฐานะที่มีบทบาทในการพัฒนาสถาบันการศึกษาของประเทศ โดยการเชื่อมโยงแนวทางการจัดการศึกษาเชิงพุทธกับการจัดการศึกษาสมัยใหม่เข้าด้วยกัน แล้วนำเสนอสู่แนวทางในการปฏิบัติเพื่อให้เห็นความเหมือนและความต่างระหว่างแนวทางการจัดการศึกษาที่ผสมกับแนวทางเชิงพุทธ

ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาแนวคิดปรัชญาการศึกษาของพระพรหมบัณฑิต (ศ.ดร. ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ตามหลักปรัชญาการศึกษา เพื่อให้ทราบลักษณะเด่นของการนำแนวคิดปรัชญาการศึกษามาประยุกต์กับการพัฒนาการศึกษาที่พระเดชพระคุณใช้เป็นแนวทางการบริหารการศึกษาอยู่ในปัจจุบันและนอกจากนั้นเพื่อนำแนวคิดด้านการศึกษาของพระเดชพระคุณ

^๕ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การเผยแผ่เชิงรุก, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๕.

เผยแผ่ให้ผู้สนใจได้อ่านและศึกษาอย่างหลากหลายมากยิ่งขึ้นต่อไป และซึ่งการศึกษาครั้งนี้ มุ่งเน้นการศึกษาเชิงวิเคราะห์ลักษณะเด่นแนวคิดปรัชญาการศึกษาของพระพรหมบัณฑิต (ศ.ดร.ประยูร ธรรมจิตโต) และมีความเชื่อมโยงกับกลุ่มปรัชญาว่าด้วยการศึกษาในแขนงต่างๆ อย่างไร และแนวคิดปรัชญาการศึกษาของท่านมีผลต่อการจัดการศึกษาของไทยในยุคปัจจุบัน

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องปรัชญาการศึกษาในปัจจุบัน

๒.๒ เพื่อศึกษาแนวคิดปรัชญาการศึกษาของพระพรหมบัณฑิต (ศ.ดร.ประยูร ธรรมจิตโต)

๒.๓ เพื่อวิเคราะห์แนวคิดปรัชญาการศึกษาของพระพรหมบัณฑิต (ศ.ดร.ประยูร ธรรมจิตโต)

๓. ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยวิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ในการวิเคราะห์แนวคิดเรื่องปรัชญาการศึกษาของพระพรหมบัณฑิต(ศ.ดร.ประยูร ธรรมจิตโต) มีดังนี้

๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหามุ่งศึกษาตามกรอบของวัตถุประสงค์การวิจัย ได้แก่ ศึกษาแนวคิดเรื่องปรัชญาการศึกษาในปัจจุบัน ศึกษาแนวคิดเรื่องปรัชญาการศึกษาของพระพรหมบัณฑิต (ศ.ดร.ประยูร ธรรมจิตโต) และวิเคราะห์เชิงปรัชญาแนวคิดเรื่องปรัชญาการศึกษาของพระพรหมบัณฑิต (ศ.ดร.ประยูร ธรรมจิตโต)

๔.๒ ขอบเขตด้านเอกสาร แบ่งออกเป็น ๒ ชั้นได้แก่

๔.๒.๑ เอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ และงานเขียนของพระพรหมบัณฑิต (ศ.ดร.ประยูร ธรรมจิตโต) อาทิเช่น ทิศทางการศึกษาไทย, โรงเรียนวิถีพุทธเพื่อสังคมไทย และพุทธทัศนะเรื่องการจัดการศึกษาเพื่อความสมดุลในโลกทัศน์ของชาวพุทธ เป็นต้น

๔.๒.๒ เอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ เอกสารอรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์วิเศษ บทความวิชาการ สารนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานเขียนของพระพรหมบัณฑิต (ศ.ดร.ประยูร ธรรมจิตโต) และงานวิจัยทั่วไปเกี่ยวข้องกับปรัชญาการศึกษา

๔. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยวิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ในการวิเคราะห์แนวคิดเรื่องปรัชญาการศึกษาของพระพรหมบัณฑิต (ศ.ดร.ประยูร ธรรมจิตโต) มีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

๕.๑ ศึกษาเอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ และงานเขียนของพระพรหมบัณฑิต (ศ.ดร.ประยูร ธมฺมจิตฺโต) อาทิเช่น ทิศทางการศึกษาไทย, โรงเรียนวิถีพุทธเพื่อสังคมไทย และพุทธทัศน์เรื่องการจัดการศึกษาเพื่อความสมดุลในโลกทัศน์ของชาวพุทธ เป็นต้น

๕.๒ เอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ เอกสารอรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์วิเศษ บทความวิชาการ สารนิพนธ์ วิทยานิพนธ์ และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานเขียนของพระพรหมบัณฑิต (ศ.ดร.ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และงานวิจัยทั่วไปเกี่ยวข้องกับปรัชญาการศึกษา

๕.๓ ศึกษาค้นคว้าแนวคิดปรัชญาการศึกษา และสัมภาษณ์พระพรหมบัณฑิต

๕.๔ ดำเนินการจำแนกข้อมูลและจัดหมวดหมู่ตามประเด็นที่ได้กำหนดไว้ในขอบเขตการวิจัย

๕.๕ เรียบเรียงและจัดกระทำข้อมูลตามกรอบวัตถุประสงค์การวิจัย

๕.๖ นำเสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

๕. สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยดังกล่าวสามารถสรุปได้ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้ง ๓ ประการ ดังนี้

๑. แนวคิดเรื่องปรัชญาการศึกษาในปัจจุบัน พบว่า การศึกษาเป็นวิธีการส่งผ่านจุดมุ่งหมายและธรรมเนียมประเพณี ให้ดำรงอยู่จากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง การศึกษาเป็นกระบวนการอย่างเป็นทางการซึ่งสังคมส่งผ่านความรู้ ทักษะ จารีตประเพณีและค่านิยม ที่ส่งสมมาจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง และการศึกษา หมายถึง การพัฒนาบุคคลและสังคมที่ทำให้คนได้มีการเรียนรู้ และพัฒนาขึ้นไปสู่ความเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญของงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้การฝึกการอบรมการสืบสานทางวัฒนธรรมการสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการการสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อมสังคมการเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และมีจุดมุ่งหมายของการศึกษา คือ ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ และมีความสำคัญ คือ ปรัชญาช่วยสร้างเป้าหมายหรือความคาดหวัง หรือจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาได้อย่างชัดเจนว่าจะไปในทิศทางใด และควรจะวางหลักสูตรอย่างไรบนพื้นฐานของความเป็นจริงทางสังคม ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม ช่วยตรวจสอบความคิด ทฤษฎี สมมติฐาน ความหมายและความต้องการในการจัดการเรียนการสอน ให้กระจ่างชัดเจนขึ้นเป็นแม่บทสร้างภาพรวมหรือแผนที่ชีวิต ของการจัดการศึกษาโดยส่วนรวม ทำให้เห็นคุณค่า ความหมายทั้งหมดในการศึกษาวิชาต่างๆและมืองค์ประกอบของปรัชญาการศึกษา จะเกี่ยวข้องกับอภิปรัชญา

(Metaphysics) ญาณวิทยา (Epistemology) และคุณวิทยา (Axiology) เช่นเดียวกันปรัชญาทั่วไป เช่นปรัชญาสารัตถนิยมปรัชญานิรัตถนิยมปรัชญาพิพัฒนาการนิยมปรัชญาปฏิรูปนิยมและปรัชญาอัตถิภาวนิยม (๕) นักปรัชญาการศึกษาที่สำคัญของโลก เช่น โสกราตีส แนวความคิด คือ สิ่งซึ่งเกี่ยวกับความคิด ในส่วนที่เป็นเรื่องของเหตุผลของคนทุกคนมันมีความนึกคิดต่างๆดำรงอยู่ซึ่งต่างมีอยู่ร่วมกันทั้งหมด และด้วยเหตุนี้จึงมีความพอใจและความเพลิดเพลินอย่างเป็นสากลและไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ และแนวความคิดนั้น มันเป็นรูปแบบอันเป็นรากฐานของความเข้าใจหรือความรู้ที่แท้จริงอริสโตเติล การศึกษาควรเป็นเครื่องมือในการฝึกฝนความเป็นพลเมืองดีและช่วยพัฒนาบุคลิกภาพซีโรหน้าทีของตนได้ดีในสังคม ต้องเป็นคนมีเหตุผล ขยันหมั่นเพียรเพียรพราก เน้นว่ามนุษย์มีคุณค่าและมีความสำคัญที่สุด การศึกษาศิลปวิทยาจะเป็นทางให้มนุษย์เข้าใจตนเอง เห็นคุณค่าของตนเอง และจรจโรคุณค่าของมนุษย์ วอเจอร์อัส เน้นการเรียนแบบเสรี ว่าเป็นสิ่งจำเป็น ที่จะช่วยมนุษย์ได้ถึงซึ่งปัญญาและปฏิบัติความดี เคลวิน เน้นการเรียนวิชาศิลปะศาสตร์และการฝึกปฏิบัติในโรงเรียนมัธยม คอมินิอุส ควรอยู่ที่ความรู้ ศิลธรรม และศรัทธาควรสอนเด็กให้รู้ทุกอย่าง รุสโซ เน้นการสอนแบบธรรมชาติ แฮร์บาร์ต นำวิทยาศาสตร์มาใช้ในการศึกษา เน้นการเตรียมเด็กให้เข้ากับแบบแผนของสังคม แฮร์บาร์ต การเตรียมความรู้ เป็นวัสดุสิ่งของใหม่ ๆ การสรุปสาระ หลักการ การทดสอบความรู้ความเข้าใจของผู้เรียน เพรอบเบล ต้องพัฒนาบุคลิกภาพของเด็ก พัฒนาการทางกายภาพมาก่อนพัฒนาทางสติปัญญา ธอร์นไคค์ หลักการสำคัญ คือ นักเรียนลงมือประกอบกิจกรรมด้วยตนเอง ดิวอี้ มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาแนวใหม่ของประเทศสหรัฐอเมริกา เน้นการสอนด้วยวิธีแก้ปัญหา บรูเนอร์ เสนอวิธีสอนแบบค้นพบด้วยตนเอง

๒. แนวคิดเรื่องปรัชญาการศึกษาของพระพรหมบัณฑิต (ศ.ดร. ประยูร ธรรมจิตโต) พบว่า พระพรหมบัณฑิต (ศ.ดร.ประยูร ธรรมจิตโต) ป.ธ.๙, พธ.บ., Ph.D. ราชบัณฑิตกิตติมศักดิ์ เจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาสวรวิหาร บรรพชาเป็นสามเณร ณ วัดสามง่าม อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี พ.ศ. ๒๕๑๙ อุปสมบท เมื่อวันที่ ๔ กรกฎาคม ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม กรุงเทพมหานคร มีสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฟื้น ชุตินธรมหาเถร) วัดสามพระยา กรุงเทพมหานคร เป็นพระอุปัชฌาย์ มีสมเด็จพระมหาธีรราชจารย์ (นิยม ฐานิสฺสรมหาเถร) ขณะเป็นที่พระธรรมปิฎก วัดชนะสงคราม กรุงเทพมหานครเป็นพระกรรม วาจาจารย์ สมเด็จพระมหาธีรราชสังฆคณาจารย์ (ช่วง วรปุณฺณมหาเถรขณะเป็นที่พระธรรมธีรราชมหาเถร) วัดปากน้ำ กรุงเทพมหานคร เป็นพระอนุสาวนาจารย์ ได้นามฉายาว่า ธรรมจิตโต (๒) ความหมายของปรัชญาการศึกษาของพระพรหมบัณฑิต (ศ.ดร.ประยูร ธรรมจิตโต) การศึกษาเป็นกระบวนการแสวงหาปัญญา และกำจัดอวิชชาไปพร้อมกัน ต้องการเน้นเรื่องหลักไตรสิกขา อธิศีลสิกขา มุ่งให้เกิดการพัฒนากายและสังคม อธิจิตตสิกขา มุ่งให้เกิดการพัฒนาจิต อธิปัญญาสิกขา มุ่งให้เกิดการพัฒนาปัญญา และจุดมุ่งหมายของปรัชญาการศึกษาของ

พระพรหมบัณฑิต (ศ.ดร.ประยูร ธมฺมจิตฺโต) พัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ การสร้างระบบเศรษฐกิจฐานความรู้ควรถือ การพัฒนาคนเป็นเป้าหมาย การพัฒนาเศรษฐกิจเป็นเป้าหมายรอง การพัฒนาเศรษฐกิจฐานความรู้ก็จะตามมาเอง คือ ความรู้เห็นตามความเป็นจริงเป็นการแสวงหาปัญญา สุตมยปัญญา คือการรับรู้ข้อมูลอย่างเดียวยังไม่พอ เราต้องมีจินตมยปัญญา คือ การคิดย่อยข้อมูลนั้นกำกับอยู่ด้วยได้แก่ สมรรถภาพ คุณภาพ และสุขภาพ โดย และความหมายและความสำคัญของปรัชญาการศึกษา เป็นการแสวงหาปัญญาเพื่อพัฒนาชีวิตให้พบกับแสงสว่างและให้เข้าใจสภาวะที่เป็นจริงของชีวิต ท่านจึงเน้นเรื่องการพัฒนาปัญญามากกว่าเรื่องอื่นเพราะปัญญาเป็นคุณธรรมสำคัญที่สุด ปัญญาเป็นประธานแห่งคุณธรรมทั้งหลาย และองค์ประกอบของปรัชญาการศึกษา จุดสุดมภ์ของการศึกษา การศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพ การศึกษาเพื่อพัฒนาสมรรถภาพ การศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพและการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษยภาพ และแนวทางการจัดการปรัชญาการศึกษา ด้วยขั้นตอนแห่งการศึกษาบทบาทของครูในการจัดการศึกษาและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ

๓. วิเคราะห์เชิงปรัชญาแนวคิดปรัชญาการศึกษาของพระพรหมบัณฑิต (ศ.ดร.ประยูร ธมฺมจิตฺโต) พบว่า แนวคิดปรัชญาการศึกษาของพระเดชพระคุณมีความเชื่อมโยงและสัมพันธ์กับแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของกลุ่มปรัชญา ๕ กลุ่ม ได้แก่ (๑) กลุ่มสารัตถนิยม เชื่อว่า การศึกษาเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้ความจริงทางธรรมชาติ (๒) กลุ่มนิรุตถนิยม เชื่อว่าโลกนี้มีบางสิ่งที่มีคุณค่าถาวร ไม่เปลี่ยนแปลง ที่เราควรอนุรักษ์และถ่ายทอดให้คนรุ่นหลังต่อไป (๓) กลุ่มพิพัฒนาการนิยมหรือพิพัฒนาการนิยม หรือวิวัฒนาการนิยม (Progressivism) เชื่อว่าการดำรงชีวิตที่ดี ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของการคิดที่ดีและการกระทำที่เหมาะสม (๔) กลุ่มปฏิรูปนิยม เชื่อว่า การปฏิรูปสังคม เป็นหน้าที่ของสมาชิกของคนในสังคมทุกคน และการศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญที่สามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมได้ และ(๕) กลุ่มอัตถิภาวนิยม หรือ อัตถินิยม (Existentialism) เชื่อว่า ในความมีอยู่เป็นอยู่ของมนุษย์ มนุษย์แต่ละ คนจะต้องกำหนดหรือแสวงหาสาระสำคัญ (essence) ด้วยตนเอง

๖. ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

การศึกษาเชิงวิเคราะห์ปรัชญาการศึกษาของพระพรหมบัณฑิต (ศ.ดร.ประยูร ธมฺมจิตฺโต) จะเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องปรัชญาการศึกษาในปัจจุบันและปรัชญาการศึกษาของพระพรหมบัณฑิต (ศ.ดร.ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ที่มีความสอดคล้องนำไปใช้พัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ พัฒนาคน พัฒนาเศรษฐกิจ คือความรู้เห็นตามความเป็นจริงเป็นการแสวงหาปัญญา รับรู้ข้อมูล คิดย่อยข้อมูล แสวงหา เข้าใจสภาวะที่เป็นจริงของชีวิต เพื่อพัฒนาศักยภาพ เพื่อพัฒนาสมรรถภาพ เพื่อพัฒนาคุณภาพและเพื่อพัฒนามนุษยภาพ ด้วยขั้นตอนแห่งการศึกษาบทบาทและวิธีคิด แบบโยนิโสมนสิการ นั้นจะอยู่ใน

สถานการณ์ใดก็สามารถนำไปใช้ได้ทุกที่ ทุกเวลา ตามความเข้าใจการแสดงออกอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สังคมก็จะอยู่ด้วยกันอย่างสงบสุข

๒. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีปรัชญาการศึกษาในปัจจุบันให้มีการต่อยอด แสวงหามุมมองทางความคิด เพื่อพัฒนาคน พัฒนาเศรษฐกิจ ตามแบบปรัชญาการศึกษาแบบเก่า ปรัชญาการศึกษาร่วมสมัยเพื่อเป็นแม่แบบของการศึกษาทั้งหลาย โดยนำหลักธรรมมาใช้ในสังคมไทย

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

(๑) หนังสือ :

กิติมา ปรีดีลิดก. **ปรัชญาการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: ประเสริฐการพิมพ์, ๒๕๒๐.

จิตรกร ตั้งเกษมสุข. **พุทธปรัชญากับปรัชญาการศึกษาไทย**. กรุงเทพมหานคร: เคล็ดไทย, ๒๕๒๕.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **การเผยแผ่เชิงรุก**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พระราชวรมนูณี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **ปรัชญากรีก บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : สายส่งศึกษิต บริษัทเคล็ดไทยจำกัด, ๒๕๔๔.